

Zoals inmiddels uit publicaties in *De Psycholoog* duidelijk is geworden (Hofstee, 2007; Tellegen, 2008) heeft de interpretatie van het College Bescherming Persoonsgegevens van ruwe testgegevens in relatie tot het recht van de cliënt op inzage en afschrift van het dossier, voor veel beroering gezorgd. Niet alleen in de beroepsgroep zelf, maar ook onder testauteurs en testuitgevers. Het NIP adviseert psychologen inmiddels cliënten vooralsnog geen afschrift van testgegevens te verstrekken. In onderstaande bijdrage wordt nader ingegaan op de achtergrond van de gerezen controverse.

achtergrond

P

Ruwe testgegevens: spanningsveld tussen openheid en bescherming

Een poging tot verzoening

Rinske M. Frima
en Rosalinde Visser

In 2005 heeft het NIP aan het College Bescherming Persoonsgegevens (CBP) advies gevraagd over een aantal onderdelen van de *Beroepscode voor psychologen*, versie 1998, in het kader van een algehele herziening van de beroepscode die het NIP op dat moment in voorbereiding had. Het CBP is een onafhankelijk orgaan dat op grond van de Wet bescherming persoonsgegevens (Wbp) toeziet op de verwerking van persoonsgegevens en op de naleving van deze wet. In dat kader adviseert het CBP desgevraagd ook over gedragscodes. Een onderdeel van de adviesaanvraag door het NIP vormde de vraag of het wettelijk recht van inzage op grond van art. 35 Wbp zich mede uitstrekt tot de zogenaamde ruwe testgegevens. In het in 2005 uitgebrachte advies was het uitgangspunt van het CBP dat onder 'ruwe testgegevens' moet worden verstaan: 'de testvragen met de daarbij behorende antwoorden van een cliënt'. In de visie van het CBP hangt de door een cliënt ingevulde test zo nauw samen met zijn bestand/dossier, dat deze gegevens geacht moeten worden daarvan onderdeel uit te maken. In deze visie zijn de door de cliënt gegeven antwoorden niet zonder meer los te koppelen van de testvragen, zonder de vragen zijn de antwoorden immers zonder betekenis. Vervolgens heeft het CBP geconcludeerd dat de cliënt/betrokkene op grond van art. 35 Wbp recht op inzage in de hem betreffende ruwe testgegevens heeft, tenzij de psycholoog op een gedegen en op het specifieke geval gerichte wijze kan onderbouwen dat inzage geweigerd dan wel beperkt dient te worden. Naar het oordeel van het CBP dient deze uitzondering *restrictief* te worden uitgelegd en is 'de algemene stelling dat de ruwe testgegevens nimmer mogen worden ingezien in het licht van het bovenstaande niet houdbaar'.

Naar aanleiding van dit advies van het CBP heeft het NIP de beroepscode in dit verband gewijzigd. De *Beroepscode voor*

psychologen 2007, die op 1 april 2007 in werking is getreden na vaststelling door de Ledenraad van het NIP, vervangt die uit 1998. De nieuwe beroepscode kent de volgende bepalingen:

- Art. I. 1.2.14 *Dossier*: [...] Persoonlijke werkaantekeningen van de psycholoog behoren niet tot het dossier. [De woorden 'en ruwe testgegevens' zijn nu geschrapt uit de omschrijving van wat *niet* tot het dossier behoort. Voor de volledige tekst zie noot 1.]
- Art. III.3.2.9 [identiek aan het oude art. III. 2.5.7]: de psycholoog geeft de cliënt desgevraagd inzage in en afschrift van het dossier. Hij biedt daarbij aan tekst en uitleg te verschaffen. [...]

Zelfbeschikking

Nu is deze visie van het CBP niet nieuw voor het NIP. Al kort na het in werking treden van de *Beroepscode voor psychologen* in 1998 liet de Registratiekamer (de rechtsvoorganger van het CBP) het NIP desgevraagd weten dat het standpunt van het NIP *dat testgegevens niet tot het dossier behoorden* niet langer houdbaar was. De Raad van advies in beroepsethische zaken van het NIP (Rabez) heeft in de *Toelichting op de beroepscode 1998* uitdrukkelijk melding gemaakt van het oordeel van de Registratiekamer. Casper Koene vestigde in 2006 in de ethiek-rubriek in *De Psycholoog* de aandacht op de komende wijziging van de beroepscode op het punt van het dossier en ruwe testgegevens (Koene, 2006).

Het eerdere NIP-standpunt was ingegeven door professionele overwegingen van psychologen met betrekking tot ongeautoriseerde verspreiding van testopgaven met mogelijke negatieve gevolgen voor de waarde van het betreffende instrument. Maar dit professionele standpunt leek in botsing

te komen met de professionele verantwoordelijkheid van de psycholoog om een aantal in de beroepscode vastgelegde rechten van de cliënt te respecteren. In de professionele relatie met de psycholoog, zoals de beroepscode die verstaat, dient immers de cliënt centraal te staan. De Preambule bij de *Beroepscode voor psychologen 2007* benoemt twee grondslagen voor de daarin vervatte ethische richtlijnen: het belang van degene op wie het beroepsmatig handelen van de psycholoog betrekking heeft – in principe de cliënt – en het belang van de kwaliteit van de beroepsuitoefening. Uit deze grondslagen vloeit een aantal belangrijke fundamentele rechten van de cliënt voort, die tevens zijn vastgelegd in relevante wetgeving zoals de Wbp. Deze wet, en de daarop gebaseerde code-artikelen, geven de cliënt instrumenten om diens autonomie of zelfbeschikkingsrecht in de praktijk waar te maken. Zo heeft de cliënt recht om te weten welke gegevens over hem zijn vastgelegd en hij kan op dit punt openheid verlangen van de psycholoog. Deze openheid stelt de cliënt in staat om inzicht te krijgen in de bevindingen van de psycholoog, deze eventueel ter hand te stellen aan een andere beroepsbeoefenaar of ter toetsing voor te leggen aan een klachtencommissie of tuchtcollege. De vraag dient zich echter aan of deze openheid *onbegrensd* is wanneer het gaat om ruwe testgegevens.

Rechten en vrijheden van anderen

Het NIP heeft in aanloop tot de herziening van de beroepscode uit 1998 bovengenoemd NIP-standpunt uitdrukkelijk als weegbaar belang aan het CBP voorgelegd. Het CBP heeft onderzocht of inzage in de ruwe testgegevens zou kunnen worden geweigerd in het kader van de *bescherming van de rechten en vrijheden van anderen*. Een beroep op een beperking van dit recht vereiste een gedegen en op het *specifieke* geval gerichte onderbouwing, een *categorische* uitsluiting van inzage in testgegevens acht het CBP in het kader van de Wbp juridisch niet houdbaar. Het standpunt van het CBP kan in die zin worden opgevat dat de psycholoog aan de cliënt niet alleen inzage dient te verlenen maar ook desgevraagd een *afschrift* van de door hem afgelegde test moet verstrekken (met inbegrip van de testvragen; Hofstee, 2007). Deze *interpretatie* heeft inmiddels tot de nodige vragen en reacties geleid, zowel vanuit de beroepsgroep van psychologen als van de kant van testauteurs en -uitgevers (Tellegen, 2008).

Het eerste knelpunt betreft de waarde van het psychologisch instrumentarium voor de beoordeling van een cliënt voor de beroepsgroep van psychologen als geheel. Indien cliënten beschikking krijgen over het testmateriaal van de door hen afgelegde tests, vergroot dit de kans aanzienlijk dat de betreffende items op enig moment in de openbaarheid komen. Zodra dit gebeurt, wordt het voor cliënten makkelijker om de af te leggen tests te oefenen. In situaties waarin belangrijke beslissingen worden genomen, zoals bij toelating tot bepaalde onderwijsvormen of in een selectieprocedure, kan dit de waarde van het psychologisch onderzoek doen afnemen. Bij een aantal soorten tests, waaronder intelligentietests, kan ook het verstrekken van de door de cliënt gegeven *antwoorden*

leiden tot afname van de validiteit van een test.

Enerzijds kan hierdoor de betrouwbaarheid van de testuitslagen in individuele gevallen op het spel komen te staan, anderzijds zouden bestaande testinstrumenten zelf in de loop van de tijd hun waarde en validiteit verliezen. Voor de psycholoog telt niet de uitkomst van zijn onderzoek, maar de *betrouwbaarheid* van die uitkomst. Als beroepsgroep hebben psychologen een collectief belang dat het testmateriaal als geheel binnen de beroepsgroep wordt gehouden. Het NIP beschouwt het ook als een maatschappelijk belang dat de beroepsgroep beschikt over een gedifferentieerd en valide instrumentarium voor het doen van betrouwbare uitspraken over eigenschappen en kwaliteiten van personen. Nu wordt er in de praktijk al op grote schaal geoefend door testkandidaten, over het algemeen door het gebruik van oefenboekjes, trainingen en voorbeeldopgaven. Ook worden testvragen die door cliënten zijn onthouden onderling aan elkaar doorgespeeld. Er is feitelijk al sprake van het ontstaan van een 'markt' voor testopgaven. Burke (2006) spreekt hier van piraterij. Het gebruik van internet maakt het mogelijk om een door middel van afschrift verkregen originele test snel onder een groot publiek te verspreiden. Het behoeft geen betoog dat het NIP zich zal inspannen deze ontwikkeling een halt toe te roepen.

Als tweede knelpunt dringt het auteursrecht van de testauteurs en testuitgevers zich op de voorgrond. Testmateriaal is beschermd door het auteursrecht. In grote lijnen kent het auteursrecht aan de rechthebbende een tweetal belangrijke bevoegdheden toe, namelijk het recht zich te verzetten tegen iedere *openbaarmaking* en tegen iedere *verveelvoudiging* van zijn werk die zonder zijn toestemming gebeuren. Schending van het auteursrecht levert in principe een onrechtmatige daad op en verplicht de inbreukmaker tot het betalen van schadevergoeding aan de auteur en/of uitgever. Het maken van een kopie (al of niet in digitale vorm) van testmateriaal of een gedeelte daarvan, zoals een vragenlijst, betekent in de zin van de Auteurswet dat er een verveelvoudiging wordt gemaakt en levert als gevolg daarvan een inbreuk op het auteursrecht van dat materiaal. Het verstrekken van een kopie van auteursrechtelijk beschermd materiaal door toezending aan de cliënt is op grond van de Auteurswet verboden zonder toestemming van de testauteurs.

Testuitgevers stellen in de voorwaarden van hun gebruikerslicenties dat verspreiding van kopieën van testmateriaal uitdrukkelijk verboden is. Testconstructie, waarbij psychometrische kwaliteiten als de betrouwbaarheid, validiteit en normering hoog in het vaandel staan, kost doorgaans vele jaren van arbeid en financiële investering van de auteurs en testuitgevers (Bartram, 2005). Een verspreiding van items en antwoorden onder cliënten vatten zij dan ook niet licht op en wordt ervaren als een (commerciële) bedreiging van hun bedrijfs- of zaakgeheim.

Gedragslijn

Het moge duidelijk zijn dat het hierboven geschetste spanningsveld vraagt om nadere bestudering van dit vraagstuk.

Juridisch onderzoek heeft bij het schrijven van dit artikel twee belangrijke uitgangspunten laten zien:

- het inzage-recht van de cliënt mag *geen afbreuk doen* aan (dat wil zeggen: wijkt dus voor) het intellectuele eigendom (of het zakengeheim);
- de voorrang van het intellectuele eigendomsrecht mag er *niet* toe leiden dat *in het geheel geen inzage* wordt gegeven aan de cliënt.

Het streven van het NIP is er op gericht om op korte termijn te komen tot een verzoening van twee juridische regimes, aan de ene kant de uitleg van Wbp en aan de andere kant de toepassing van de Auteurswet die in hun uitgangspunten met elkaar lijken te botsen. Kort gezegd: 'openheid' versus 'bescherming'.

Recent heeft het NIP het CBP uitgenodigd tot overleg over hoe de twee uitgangspunten zich tot elkaar verhouden. Het CBP heeft zich hierover in vorige communicatie en adviezen aan het NIP nog niet in zoveel woorden uitgelaten. Het CBP heeft in het advies van 2005 overigens geenszins uitgesloten dat professionele belangen van psychologen en/of intellectuele eigendomsrechten op testmateriaal een rechtvaardiging *kunnen* vormen voor beperkte inzage of een specifieke vorm van inzage. In dit overleg wil het NIP helderheid krijgen over een concreet aan te bevelen *gedragslijn* die zijn leden in staat stelt om zowel recht te doen aan de beroepsethische en juridische verantwoordelijkheid jegens de cliënt als aan de eveneens gerechtvaardigde belangen van de beroepsgroep en testauteurs. Inzet voor dit overleg is om zowel nu als in de toekomst geen afschriften van ruwe testgegevens te verstrekken. Het is de bedoeling dat de gedragslijn zijn beslag zal krijgen in de Algemene Standaard Testgebruik NIP (AST-NIP) die binnen afzienbare termijn door het NIP zal worden herzien.

Vooralsnog adviseert het NIP zijn leden als volgt: in geval van een inzageverzoek van een cliënt omtrent zijn testgegevens wordt de cliënt een begeleide inzage geboden in zowel de testvragen als de door cliënt gegeven antwoorden. De psy-

choloog biedt aan daarbij tekst en uitleg te verschaffen. Indien een cliënt om een *afschrift* van zijn dossier verzoekt, ontvangt deze met betrekking tot de testgegevens enkel de beoordeling/rapportage *volgend uit de testresultaten*. Het NIP gaat er vooralsnog vanuit dat het op deze wijze verschaffen van inzage in overeenstemming is met de bepalingen van de Wet bescherming persoonsgegevens.

Zodra dit overleg tot heldere conclusies heeft geleid, zal het NIP de leden hierover zo spoedig mogelijk informeren. Houdt u de komende tijd dus vooral de website van het NIP goed in de gaten (www.psynip.nl).

Mw drs. R.M. Frima is werkzaam als stafmedewerker COTAN bij het NIP. Zij is tevens geregistreerd gezondheidszorgpsycholoog BIG. Mw mr. R. Visser is stafmedewerker beroepsethiek en ambtelijk secretaris van de Bestuurscommissie ethische zaken van het NIP (Bez).

Noot

1. Artikel 1.1.2.8 Dossier: de verzameling van gegevens betrekking hebbend op een cliënt of cliëntstelsel, verkregen door de psycholoog in zijn beroepsmatig handelen, die hij bewaart vanwege hun relevantie voor kwaliteit en continuïteit van de professionele relatie. Persoonlijke werkaantekeningen van de psycholoog en ruwe testgegevens behoren niet tot het dossier (Beroepscode, 1998). Dit artikel is in 2007 gewijzigd in 1.1.2.14: Dossier: de op een cliënt of cliëntstelsel betrekking hebbende verzameling van alle gegevens die de psycholoog in zijn beroepsmatig handelen heeft verkregen en die hij bewaart vanwege hun relevantie voor kwaliteit en continuïteit van de professionele relatie. Persoonlijke werkaantekeningen van de psycholoog behoren niet tot het dossier.

Literatuur

- Bartram, D. (2005). The changing face of testing. *The Psychologist*, 18, 666-668.
- Beroepscode voor psychologen 2007*. Amsterdam: NIP.
- Beroepsethiek voor psychologen. Beroepscode 1998*. Amsterdam: NIP.
- Burke, E. (2006). *Better practice for unsupervised online assessment*. SHL Group: interne publicatie.
- Hofstee, W.K.B. (2007). Recht op afschrift van het dossier. Komen tests nu op straat? *De Psycholoog*, 42, 618-619.
- Koene, C. (2006). Code 07. *De Psycholoog*, 41, 688-691.
- Tellegen, P. (2008). Bescherming van testmateriaal en de nieuwe beroepscode van het NIP. Een reactie op Hofstee (2007). *De Psycholoog*, 43, 108-109.
- Toelichting bij de Beroepscode voor psychologen 1998*. Amsterdam: NIP.